

A SZABOLCSI ZSINAT

A SZABOLCSI ZSINAT

ISBN 978-615-80243-3-4

Kiadja:

Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegye

4024 Debrecen,

Varga utca 4.

Felelős kiadó:

Felföldi László általános helynök

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet, illetve annak részeit a kiadó előzetes, írásos engedélye nélkül tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni, bármilyen formában, vagy eszközzel – elektronikus, vagy más módon – közölni.

Könyvterv: Tímár Tamás

Nyomdai munkák: Rexpo Kft.

Felelős vezető: Rác János

A
SZABOLCSI
ZSINAT

Debrecen, 2017

TÓTH TAMÁS: A SZABOLCSI ZSINAT

A magyarság egyik legősibb településén, a Tisza-menti Szabolcsban 1092 májusában tartott egyházi tanácskozás, zsinat sok szempontból különleges gyűlés volt. Maga I. (Szent) László király (1077–1095) elnökölt rajta, és rendelkezései bekerültek az uralkodó törvénykönyvébe is.

Első királyunk, I. (Szent) István (997–1000/1001–1038) keresztény államot alapított. Az emiatt apostoliként tisztelt uralkodó utódai hasonlóképpen alapvető feladatuknak tekintették az európai államszervezet alapjának tartott keresztény vallás megszilárdítását az egész országban. Szent István halálát követően a fiatal királyságban élők életét hosszú ideig trónviszályok, háborúk és pogány felkelések keserítették. A nyugtalanságot csak növelte, hogy még László király idejében is jelen voltak a magyarok között a régi, részleteiben ma már nem ismert ősi vallás, ezzel együtt a régi államforma és jogrendszer hívei. Az új államforma megszilárdulásához, és ezzel együtt a keresztény hit elmélyüléséhez időre volt szükség.

A latin *concilium*, ahogy a görög *szünodosz*, illetve ennek latinizált alakja, a *synodus*, egyaránt gyűlést, tanácskozást jelent. Bár a modern latin egyházjog különbség tesz a zsinat (*concilium*) és a szinódus (*synodus*) között, a legutóbbi időkig a két kifejezés ugyanazt jelentette: az egyházat képviselők tanácskozását, akik hitbeli kérdések tisztázására vagy törvényhozásra gyűlnek össze függetlenül attól, hogy a gyűlésre mekkora területről érkeztek, mivel az egyházmegyei, egyháztartományi, nemzeti vagy egyetemes jellegű is lehet.

Mai ismereteink szerint Szent László király kétszer is hívott össze zsinatot. Az első alkalom elődje, István, valamint Imre herceg, Gellért püspök és a két Zobor-hegyi remete, András és Benedek szentté avatásához kötődik. A boldoggá és szentté avatás ma ismert, pontosan szabályozott, pápai döntéshez kötődő eljárása csak évszázadokkal később alakult ki. A középkor ezen szakaszában a szentté avatásról, a kanonizációról szóló döntés gyakran egy egyházi gyűlés, zsinat alkalmával történt, és a fent maradt források szerint 1083-ban is ez történt.

A másik, Szent László nevéhez kötődő zsinat az 1092-ben, az akkori szabolcsi megyeszékhelyen tartott egyházi gyűlés volt. A rendelkezések 42 határozatból (*decretum*) állnak (egy régebbi számozás szerint 43-ból, ugyanis korábban a 25. dekrétumot két részre osztották). Szövegének legrégebb lelőhelye egy XV. századi bécsi kódex. A hozzá tartozó előszó, amely leírja, hogy a szent szinódust (*sancta synodus*) László király elnökletével, az ország püspökeinek, apátjainak és a világi méltóságviselőknek a részvételével 1092. május 20-án „Zabolch”-ban tartották, valószínűleg egy későbbi betoldás, amelyet a magyarázat szándékával illesztettek a szöveg elé.

Az első ránézésre talán egységesek tűnő határozati gyűjtemény valójában többféle témát ölel fel. A tárgyalt ügyek többsége nem a hit és az egyházfegyelem szokásos zsinati témái közé tartoznak, hanem olyan konkrét, főként az államot érintő, illetve szociális problémákra kívánnak választ adni, amelyek a keresztény tanítással csak nagy általánosságban függenek össze. Egyes rendelkezések kiemelt csoportokkal és konkrét egyházfegyelmi kérdésekkel foglalkoznak, mások a kereszténységhez mint államvalláshoz való viszonyt kívánták szabályozni más vallásokat követő alattvalók számára. A Szabolcsban hozott döntések általában véve a Szent István-i törvénykezés szellemét követik, vagyis nagy teológiai és egyházjogi problémák helyett az egész népesség számára követendő olyan általános normákat állapítanak meg, amelyek a nemrég még nem keresztény lakosság számára hasznosak lehetnek. Ennek megfelelően a szabolcsi zsinat inkább államjogi mint egyházi jogi aktus, hiszen a fő célja az volt, hogy a belső és külső viszályok lezárását követő békeidőszakban a magántulajdon és az egyházi javak, valamint az államban élő keresztények egymás közti, illetve a keresztények és nem keresztények közti együttélést szabályozza. Éppen ezért kerültek be a rendelkezések az állami törvénygyűjteményekbe.

Az első négy határozat a papi házasság kérdését szabályozza. VII. Gergely pápa (1073–1085) egyházreformjainak korában, amely a papi életformát is szigorúan szabályozta, meglehetősen megengedőnek tűnnek ezek a dekrétumok. A szabolcsi zsinat ideiglenes, egy későbbi pápai döntésig tartó engedményeket adott azoknak a papoknak, akik házasságban éltek, de erre az esetre is világos szabályokat alkotott: a második házasság, az özvegyekkel, elváltakkal vagy a szolgálókkal való házasságon kívüli kapcsolatot megtiltotta, és a püspököket is figyelmeztette a szabályok betartatására. Mi lehetett ennek az oka, hiszen Szent István korában a misszionárius szerzetesek, püspökök a papi nőtlenség eszméjével érkeztek Magyarországra? Feltételezhető, hogy nem arról van itt szó, hogy a latin egyház Magyarországon átvette volna a keleti hagyományt,

mivel a papszentelést követő házasságkötés ott is tilos volt, sokkal inkább gyakorlati okai lehettek ennek a döntésnek: 1091-ben László király meghódította Horvátországot, és egy évvel a háborús zaj elcsendesülése után a királynak nem volt érdeke, hogy újabb ellentéteket szítson hazájában. Magyarország egyházpolitikai helyzete ezekben az években e nélkül is kényes volt, hiszen II. Orbán pápa (1088–1099) nehezményezte a horvát területek elfoglalását, ezért László király korábbi ellenfeleihez, a német-római császárhoz, valamint a császár által támogatott III. Kelemen ellenpápához (1080–1100) fordult. Ezekben az években László király attól az ellenpápától várhatott némi politikai segítséget hódításai elismertetéséhez, akit még a papi nötlenség eszményét tekintve is szigorú reformpápa, VII. Gergely ellenében választottak meg.

Az 5–8. határozatok az egyházi tulajdonnal foglalkoznak, így a (háborús időszakban valamint a pogánylázadások során) lerombolt templomok újjáépítésével. Ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódik a 23. és a 24. dekrétum is.

A 9. rendelkezés a megkeresztelkedett, de ismét muszlimmá lett mohamedánokról szól, a 10. a zsidóknak tiltja meg, hogy keresztény nőt vegyenek feleségül vagy keresztény szolgálót tartsanak. A 11., 12., 15. és 16. határozat a vasárnap megszentelésével foglalkozik, így előírja a templomba járást, megtiltja a vadászatot és a munkát. A 26. pont a vasárnapi nyugalmat a zsidók számára is előírja.

A 13. és a 20., házasságtöréssel foglalkozó rendelkezések mintha nem lennének egymással teljes összhangban. A látszólagos ellentét annak köszönhető, hogy előbbi laikusokra, míg utóbbi – az első négy dekrétum szellemében – klerikusokra vonatkozhat.

A 14. és a 39. dekrétum a kalendás testvériséggel foglalkozik, amelyet magyarul időnként Kalandos Társaságnak is neveznek. A középkori papi társulat nevét onnan kapta, hogy minden hónap első napján (*calendae*) tartották összejöveteleiket. Céljuk az Oltáriszentség imádása és a papi közösség ápolása volt.

A 17. és a 18. határozat a külföldi, idegen klerikusokról, vagyis szent szolgálatot ellátó személyekről, köztük papokról rendelkezik, míg a 19. a hívekről, akiknek megtiltja a saját egyházi területük elhagyását.

A 21., 27., 35. és 36. (valamint részben a 39.) dekrétum a monostori életet szabályozza, mindenekelőtt az apátok helyét az egyházi és világi hierarchiában.

A 22. határozat a pogány szokásokat tiltja be, míg a 25. felsorolja a legfontosabb olyan keresztény szokásokat (a vasárnap megszentelése, böjti fegyelem, temetés), ame-

lyek be nem tartását az állam is szankcionálni kívánja. Az istenítéletekkel foglalkozó 28. dekrétum a papokkal kapcsolatos rendelkezésekhez hasonlóan nem a reformpápaság eszméjét követi.

A 29. határozat szerint templomon kívül nem lehet szentmisét tartani, kivéve, ha szükséghelyzet áll fenn. A 30., 33., és 40. végzés a tizedfizetést szabályozza.

A 31. dekrétum előírja, hogy a latinok (*latini*) Magyarországon a helyi böjti fegyelmet kötelesek követni. Ennek oka az, hogy II. Orbán pápa 1091-ben a beneventói zsinaton tette – mai elnevezéssel – hamvazószerdára a Húsvétot megelőző szent negyven nap, a nagyböjt kezdetét. Mivel itt a latinok alkalmazkodását írja elő, feltételezhető, hogy Magyarországon a böjti időszak a keleti hagyományhoz hasonlóan már hétfőn elkezdődött. László király feltételezhetően nem sietett a vele éppen feszültségben álló Orbán pápa aktuális böjti rendelkezését bevezetni az országában.

A 34. végzés az erkölcstelen életű, és a boszorkányoknak tartott nők feletti ítélezést a püspök bírósága alá vonja. A 37. dekrétum Szent István, Szent Gellért, Szent Márton és Szent Péter ünnepeinek vigíliáját rendeli el, a 38. a többi ünnepnapról is rendelkezik.

A 41. és a 42. határozat teljesen világi jellegű: a királyi palotába érkező pereskedőkkel, valamint a király és a bíró pecsétjéről hoz törvényt.

Kétségtelen, hogy a szabolcsi zsinat rendelkezései egy meghatározott történelmi helyzetre kívántak reagálni. Bár önmagát egyértelműen egyházi gyűlésnek (*sancta synodus*) definiálta, mai szóhasználattal talán nemzeti zsinatnak nevezhetnénk, de sokkal inkább a kor törvényalkotással foglalkozó állami gyűléseinek sorába illeszkedik bele, azaz egyfajta országgyűlés lehetett. Célja a társadalom keresztény hitelvek alapján történő megerősítése volt. Ebben az országépítő munkában Szent László az Egyházban komoly támaszra lelt. Ekkor szilárdult meg az állami és egyházi struktúra, és a köztes határvonalak a XI. század végén még nem váltak élesen szét. Ezért lehet az 1092-es eseményt egyszerre egyházi zsinatnak és állami törvényalkotó országgyűlésnek tekinteni. A Szabolcsban tartott összejövetel rendelkezései nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a kereszténység Magyarországon véglegesen meg tudott gyökerezni. Rendelkezéseire a későbbi korok is elismerőleg tekintettek.

Irodalom:

ADRIÁNYI Gábriel [=Gábor], *Die ungarischen Synoden*. In: *Annuaire Historiae Conciliorum* 8 (1976) 541–575.

BALANYI György, *Szabolcsi zsinat*. In *Katolikus Lexikon* 4. Artner Edgár [et al.] közreműködésével szerk. Bangha Béla. Budapest: Magyar Kultúra, 1933, 203.

Corpus Juris Hungarici. Magyar Törvénytár 1000–1895. Magyar Törvénytár. 1000–1526. évi törvényczikkek. Ford. és jegyz. Nagy Gyula, Kolosvári Sándor, Óvári Kelemen; magy. Márkus Dezső. Budapest: Franklin, 1899. 50–65.

DIÓS István, *Szabolcsi zsinat*. In *Magyar Katolikus Lexikon* 12. (Seq–Szentl). Főszerk. Diós István; szerk. Viczián János. Budapest: Szent István Társulat, 2007, 505–507.

The laws of the medieval Kingdom of Hungary, 1000-1526. Vol. 1. *1000-1301*. Transl. a. ed. by ... János M. Bak, György Bónis, James Ross Sweeney; with an essay on previous ed. by Andor Csizmadia. Idyllwild, Calif. :Charles Schlacks, Jr.,1999, 53–59, 118–122.

WALDMÜLLER, Lothar, *Die Synoden in Dalmatione, Kroatien und Ungarn. Von der Völkerwanderung bis zum Ende der Arpaden (1311)*. Paderborn–München–Wien–Zürich: Schöningh, 1987, 114–124.

ZÁVODSZKY Levente, *A Szent István, Szent László és Kálmán korabeli törvények és zsinati határozatok forrásai*. (Függelék: a törvények szövege). Budapest : Szent István Társulat Tud. és Irod. Osztálya, 1904. 157–165.